

A CS. ÉS KIR. 29. TÁBORI VADÁSZZÁSZLÓALJ A KOMARÓWI CSATÁBAN (1914 AUGUSZTUS).

(Második közlemény.)

Gondolatmenetem most is ugyanaz, amelyet az első közlemény IV. fejezetében kifejtettem. Ennélfogva — főként augusztus 27-re vonatkoztatva — ezúttal is közlöm a felsőbb parancsnokságok kivonatos rendelkezéseit, leírom a 24. vadász-zászlóaljnál valóban megtörtént eseményeket s végül felsorolom mindazokat a jelentéseket, amelyeket dandárunk a hadosztályparancsnokságnak, az utóbbi pedig a VI. hadtestnek küldött.

V.

A felsőbb parancsnokságok intézkedései így szólnak: A „Hadseregfőparancsnokság augusztus 27-re támadást parancsolt Cholm irányában“.¹

A 4. hadsereg parancsnoksága még aug. 26-án 10 h 30 délután Op. 91/34. sz. alatt a következő parancsot adta ki: „A VI. hadtestnek augusztus 27-én Komarów-Tyszowcze vonalát kell elérnie. A Wittmann-lovashadtestnek (6. és 10. lovashadosztály) északra kell előnyomulnia.“ (Ezzel a VI. hadtest jobb szárnya, a 15. hadosztály, védtelen maradt, ami ezen hadosztály későbbi katasztrófájának főoka lett.)

A VI. hadtest Op. 91/34. sz. alatt augusztus 27-én 4 h 30 délelőtt ezt rendelte el: „A 27. és 15. hadosztálynak a Zubowice-től délre és Sobol-tól északra fekvő magaslatokat kell elérniök.“

Ezektől a parancsoktól teljesen függetlenül, a 27. hadosztály már augusztus 26-án 9 h 30 délután elrendelte, „hogy a csapatok lehetőleg foglalják el a werachanie-grodyslawice-i mélyedéstől északra levő magaslatokat“. A hadosztály ezt a rendeletét jelentés alakjában augusztus 26-án 9 h 30-kor délután beküldötte a VI. hadtestparancsnokságnak.

*

A csapatok azonban mindezekről a parancsokról semmit sem tudtak meg. Azt, hogy minő mértékben volt erről a dandárparancsnok, Sterz ezredes, tájékoztatva, nem tudtuk.

¹ *Auffenberg-Komarów*, 295. oldal, 2. bekezdés.

27-én, hajnalban, a \diamond 278-on nyugvó 29. vadász-zászlóalj, alig néhány órai alvás után, ismét megmozdult. A szakasz- és századparancsnokok az állományokat ellenőrizték és körülbelül 4 h 15'-kor az utolsó hiányzó emberek is megkerültek, akik az előző napon, vagy az éjjeli menet alkalmával, elmaradtak volt.

Már itt említék meg egy olyan jelenséget, amely a háború egész tartama alatt észlelhető volt, azt ugyanis, hogy azok az emberek, akik nappal, sőt napokon át megtalálhatók nem voltak, bizonyos helyeken és meghatározott időpontokban mindig előkerültek. Az étkezési idő, a zsold kifizetésének napja, a kötözőhely és a vonat állomáshelye voltak ezek. Bizonyos volt, hogy a zászlóalj (századok) hiányzó emberei bármely időjárás mellett is, a jelzett időben és helyeken fellelhetők voltak, mert az anyagiak minden egyéb veszély érzetét elnyomták.

Augusztus 27-én alig hiányzott 2—3 ember, ezeket is megtaláltuk később a kötözőhelyen, mert előző napon, véletlen találatoktól megsebesülve, oda kerültek. A 26-án foglyul ejtett 5—6, nagyobbára lengyel nemzetiségű orosz katonát, a zászlóaljparancsnok a századosok jelenlétében kihallgatta. Kitudódott, hogy fegyverüket önként rakták le és mint elnyomottak, nem akartak Oroszországért harcolni. Azt is elmondották, hogy századaiknál arra is kitanították őket, hogy elsősorban olyan osztrák-magyar katonákra lőjjenek, akiken sárga lábszárvédőt látnak — tehát a tisztekre és tisztjelöltekre. Ebből is kitűnik, hogy az oroszok már a harcok kezdetén abból a helyes megítélésből indultak ki, hogy az olyan csapat, mely vezetőjét elveszíti, csakhamar veszít értékéből is.

A foglyok az orosz 5. hadseregből valók voltak és kellő fedezettel a 27. hadosztályhoz kísértettek.

Reggeli után a zászlóalj két vonalban sorakozott; a zászlóaljőrzs és géppuskásosztag ezek között foglalt helyet. E sorok írója a zászlóaljparancsnoktól kb. 4 h 30 délelőtt azt a szóbeli utasítást kapta, hogy az 54. dandárparancsnokságnak, mely valószínűleg Pawlówka faluban, vagy annak közelében tartózkodik, a zászlóalj készenlétét jelentse és további parancsokat kérjen.

Ez meg is történt. A dandárparancsnokot, Sterz ezredest, Lengyel 52. ezredbeli, vezérkarhoz beosztott főhadnagy és a parancsőrtsízt, Kanitz 15. huszárezredbeli tartalékos hadnagy kíséretében 4 h 45-kor délelőtt a szerző a \diamond 252-től északra az erdő szélén találta meg. Az urak éppen elolvasták volt a hozzájuk beérkezett utasítást és a teendőkről tanácskoztak. Ekkor a következő parancsot kaptam: „Az ellenség éjjel észak felé visszavonult. A Sterz-csoport, a 67. gyalogezred 2 zászlóaljá-

val és a 29. vadász-zászlóaljjal, egyelőre a Jozefówka-Grodyslawice úttól délre lévő erdő széléig fog előnyomulni. A vadász-zászlóalj Michalów felé és a jobb szárnyon felderítést végez, valamint összeköttetést keres a keletre levő 60. gyalogezreddel. Az előnyomulásnál észrevett férfilakósok a vonal előtt tartandók, mert az oroszok megerősített állásokat már három hét előtt készítettek és ezeknek hollétét a lakosság igen jól ismerte. A 29. vadász-zászlóalj 6 órakor délelőtt a Pawlówkától 2 km-nyire keletre levő vadászlaknál kell lennie, olyan készülségi állásban, hogy három századával nyugat felé az erdőt átportyázhassa. Az 54. dandárparancsnokság egyelőre itt marad. A parancs teljesítése délelőtt 6 h 15-ig ide jelentendő“.

Midőn a zászlóaljparancsnok kb. 5 h 15-kor ezt a parancsot megtudta, már csak éppen annyi ideje volt, hogy a zászlóaljat, három századdal és a géppuskásosztaggal útha indítsa. Az 1. század (Glasz szds.) visszamaradt. A századparancsnokok útközben a következő szóbeli utasításokat kapták:

„Helyzet mint fent. Az első század, kellő felállításban — arccal északra — a \odot 278-on marad, összeköttetést tart jobbra (kelet felé) a 15. hadosztálllyal, előre (északra) saját zászlóaljával és balra (nyugat felé) a 67. gyalogezreddel. A 2. század két szakasza elővéd (Schlesinger szds). Menetirány a Pawlówkától keletre levő mocsaras mélyedésen, a töltésen át a nevezett községtől 2 km-nyire keletre levő vadászlakig. Egy járőr Grodyslawicén át Michalów felé küldendő ki. Főcsapat (parancsnoka Prokupek szds) $\frac{1}{2}$ 2., 3. század, géppuskásosztag (Trusćeć szds), 4. (Karojlović) század. Utóbbi egy összekötő járőrt küld ki kelet felé a 60. gyalogezredhez.“

A zászlóaljparancsnok törzsével és lovasított hírvivőkkel tájékozódás céljából a vadászlakhoz előrelovagolt. Itt találkozott egy Novotny nevű főerdésszel. 5 h 30-kor délelőtt Farkass alezredes a következő írásbeli jelentést küldötte el: „Elküldés helye: Vadászlak, Pawlówkától keletre; az elküldés ideje: 1914 VIII. 27. 5 h 30 délelőtt = 27. hadosztályparancsnokságnak = Novotny főerdész Grodyslawice-ből közli, hogy a 60. gyalogezred Pukarzów-ban hált; az ellenség (2—3 gyalogezred és tüzérség) tegnap Wozuczyn-ról Rachanie felé menetelt. Ma reggel a nevezett főerdész nem látott semmit. Farkas s. k. alezredes. = Átvétel helye: Magaslat Jozefówká-tól délre; az átvétel ideje: 1914 VIII. 27. 7 h 45 délelőtt; láttam: Sterz s. k.“

Útközben láttuk az előző nap lezajlott harcok nyomait.

A zászlóalj először saját 4. századának harcterén haladt át. Egy kis szakadék szélén orosz fegyverek és hátizsákok

voltak összerakva, melyeket a 4. század előző este, a lezajlott csata után, ezen a területsávon talált és összehordott. A szakadéokban részben összelöve, részben agyonütve feküdt egy orosz gyalogezred utászosztaga; a mocsár széléig még néhány orosz tüzer hulláját láttuk, kezükben még kis jelzőzászlókat tartva. A töltésen egy kozák feküdt lovával, majd az erdőhöz érve, egy orosz ezredzene hangszerei heverték szerteséjjel. Közben természetesen sok fegyver, szétszórt lövészer és felszerelési tárgyak is. Mi azt következtettük a látottakból, hogy annak az orosz gyalogezrednek, amely augusztus 26-án itt harcolt, súlyos veszteségei lehettek.

Romok, üszkös gerendák jelezték azt a helyet, ahol a vadászlak állott. A sok szétszórt kötözőszercsomag és véres kötőszer bizonyította, hogy itt orosz kötözőhely volt (bizony igen rossz helyen!). A zászlóalj 5 h 45'-kor érkezett meg és gyorsan a következő állást foglalta el.²

Közben Farkas alezredes a következő jelentést írta: „Elküldés helye: Vadászlak, Pawlówká-tól keletre; az elküldés ideje 1914 VIII. 27. 2. sz. jelentés. = 27. hadosztályparancsnokságnak. = Előző jelentésem kiegészítésekép jelentem, hogy Nowotny főerdész még azt is közölte, hogy az ellenség Tyszówcze-nél éppúgy, mint Pukarzów-nál megerősített állásokat készített, az a lapály pedig, melyben a Huczwa patak folyik, nagyon mocsaras. = Farkas s. k. alezredes. A jelentést viszi a zászlóaljkiürtős, Podobnik. = Átvétel helye: Magaslat Jozefówká-tól délre; az átvétel ideje: 1914 VIII. 27. 8 h 15 d. e.“ A zászlóaljparancsnok ezenkívül a szerzót 5 h 50-kor délelőtt azon parancsal küldötte el, hogy a dandárparancsnoknak élőszóval jelentse a zászlóalj és az elkülönített 1. század helyzetét, továbbá a főerdész híreit.

Útközben ismét alkalmam volt a terepet végigszemlélni és a látottakat jól emlékezetembe vésni. Az 1. század helyzetét ugyancsak újból megnéztem. Sterz ezredet a már említett helyen (a Pawlówká-tól délre fekvő erdő szélén) találtam, és 6 h 15-kor a következő parancsot kaptam tőle: „A vadászászlóalj az erdőt ne kutassa át, mert abban nincs ellenség. Az egész zászlóalj meneteljen észak felé és helyezkedjék el a kellő felállásban annak az erdőnek északkeleti esücskében, mely a Jozefówka-Grodyslawice-Pawlówka községek között terül el. Arccal északra, az ellenség szeméi és a repülők ellen védett helyeken. A parancs végrehajtása a dandárparancsnokságnak, mely addig Jozefówká-ra vonul, egy lovastiszt által jelentendő.“

Az egész idő alatt erős ágyúzás hallatszott kelet felől.

² 5. vázlat.

Vagy a 15. gyaloghadosztálynál, vagy Wittmann lovashadtestjénél erős harcok folyhattak!

Visszatérvén a zászlóaljhoz, a dandár utasításait Farkas alezredesnek jelentettem, útközben jelezvén az 1. századnak, hogy csatlakozzék a zászlóaljhoz. Magát a zászlóaljat ugyanabban a helyzetben találtam a vadászlaknál, amelyben elhagytam volt. Az erdőbe kiküldött három felderítő járőr ellenséget nem talált, de aránylag sok fegyvert, eldobott lövészert és felszerelési tárgyat látott.

A Grodyslawice-Michalów felé kiküldött hírszerző járőr sem látott az előbbi községig ellenséget és éppen útban volt Michalów felé.

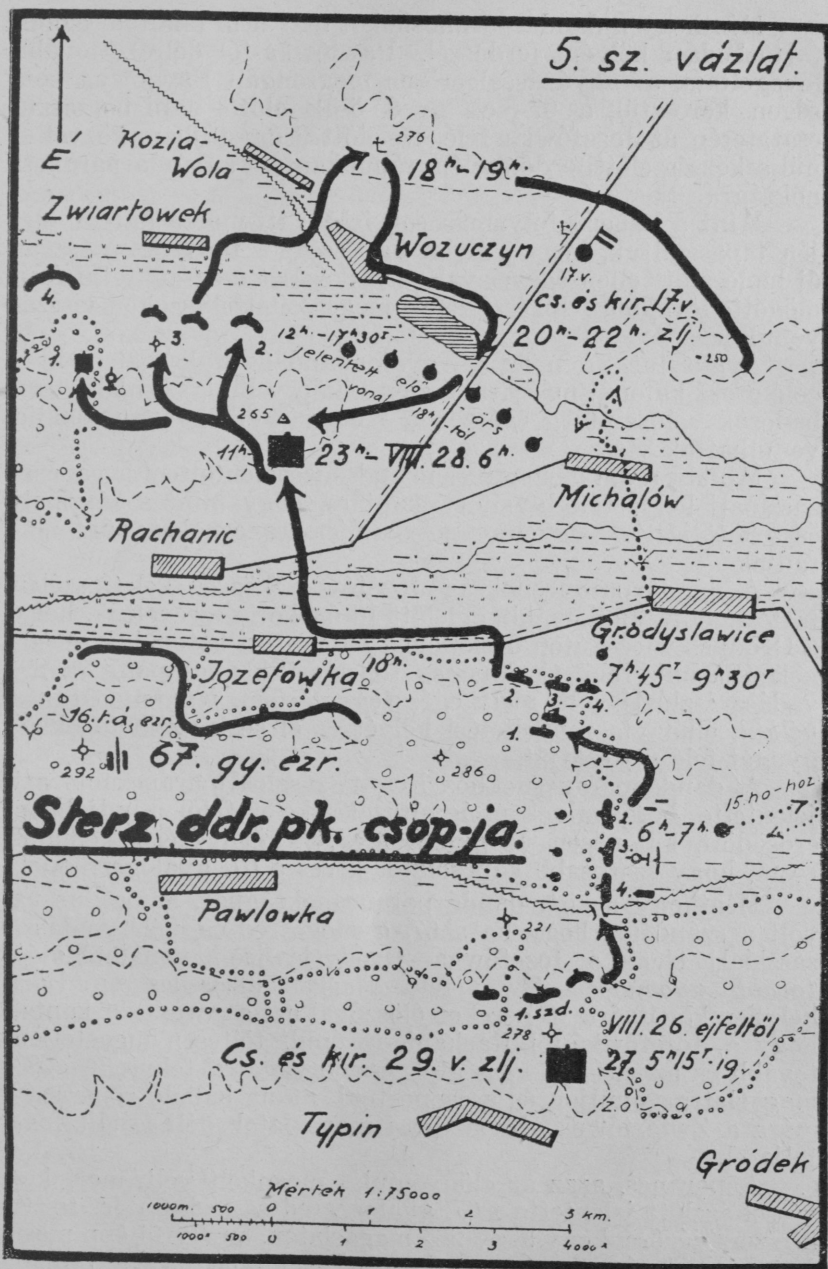
A 15. hadosztályhoz kiküldött összekötő járőr Hopkie táján találkozott ennek a hadosztálynak egyes részeivel. A keletről hallatszó ágyúszó még nem volt szűnőben, sőt lassan mindinkább közeledett. Néhány nappal később megtudtuk, hogy az oroszok augusztus 27-én kb. 6 órakor reggel rajtaütésszerűen megtámadták a Wittmann lovashadtestet Tarnoszczyń-Posadów táján és különösen a 10. lovashadosztályt úgyszólván teljesen szétrobbantották. Az oroszok ezzel a sikerrel nem lévén még megelégedve, tovább hatoltak s a 15. hadosztály vonatát lepték meg Hopkie mellett. Tehát közvetlen szomszédunkat támadták meg.

Az 1. század beérkezése után az egész zászlóalj, kb. 7 órakor elindult. Elővéd a 2. század volt, míg a főcsapatban a 3., 4., géppuskásosztág és az 1. század menetelt. Útirányunk eleinte a Grodyslawicé-re menő dűlőút volt, azután a magaslat déli lejtőjén (hogy az ellenség észre ne vegyen) az erdő széléhez meneteltünk, majd annak hosszában az erdő északi csücskéig.

Délelőtt 8 óra tájban lehetett, midőn zászlóaljunk az 5. vázlatban látható helyzetben megpihent.

Ezzel, a Sterz-csoport jelentése értelmében, Sterz ezredes, dandárparancsnok első szándéka megvalósult, amennyiben a vadászzászlóalj a Grodyslawice-Jozefówka közötti útvonaltól délre eső erdő szélét elérte.

Minthogy a szerző a dandárparancsnokság tartózkodási helyét jól ismerte, immár harmadszor, azt a megbízást kapta, hogy a zászlóalj helyzetét jelentse, továbbá azt is, hogy a kelet felől erősen hallatszó ágyúzásból ítélve, ott igen heves és erős harcok folyhatnak, azonkívül, hogy a zászlóalj most egy hírszerző járőrt tolt előre Grodyslawicé-n át Michalów felé és egy járőrt a Pawlówka-Hopkie völgyben az utóbbi község felé, egy járőrét pedig épp most igazítja el azzal a paranccsal, hogy a 67. gyalogezreddel Jozefówka irányában összeköttetést keressen. További intézkedéseket kérünk.

Mint hogy a dandárparancsnokot már nem találtam előbbi tartózkodási helyén (erdőszél, Pawlówká-tól délre), tovább lovagoltam, az ágyúzással erősen megrongált Pawlówka községen keresztül, a 67-esek és 85-ösök előző napi borzasztó csataterén át Jozefówka felé. Délelőtt 9 óra tájban, közvetlenül a község előtti erdő szélén, rábukkantam a dandárparancsnokságra.

Mint a háború folyamán sok ízben, itt már a harcok elején tapasztaltuk, hogy milyen ügyességgel tudja az orosz az éj leple alatt ellenségével való érintkezését megszüntetni és a mögötte levő, már előkészített és megerősített állásokba visszavonulni.

Augusztus 27-én az 54. gyalogdandár szakaszában harcoló orosz katonát már nem észleltünk, a velünk szemközt levő haderők valószínűleg egészen a Komarów-Tyszowcze-vonalig vonulhattak vissza.

Miután a dandárparancsnoknak megjelentettem a vadászászlóalj helyzetét, utasítást kaptam, hogy mint a zászlóalj őszekötőtisztje, egyelőre a dandárparancsnokságnál maradjak.

A dandárparancsnokság Jozefówka község keleti szélén tartózkodott, amikor, kb. délelőtt 10 órakor, észrevettük, hogy a Grodyslawice-i úton oszlopokba sorakozott katonák közelednek állásunk felé. Csakhamar felismertük a csapatot, a 29. vadászászlóalj volt, mely egész egyszerűen, *minden parancs nélkül*, elhagyta rendeltetési helyét és el se képzelhető okból nyugat felé vette útját.

A dandárparancsnokhoz hívott zászlóaljparancsnok azt jelentette, hogy mivel az ágyútüzelés kelet felől mindjobban erősödött, különösen Hopkie-Laszczów környékéről, elhatározta, hogy szorosabb kapcsolatot keres a 67. gyalogezreddel.

Mint hogy az 54. dandárparancsnokságnak amúgy is az volt a szándéka, hogy ha a 67. gyalogezred és a 29. vadászászlóalj elérte a Jozefówka—Grodyslawice-i vonalat, *még tovább nyomuljon* észak felé. Farkas alezredes mindjárt helyben kb. 10 óra 10 perckor élőszóval azt a parancsot kapta, hogy a Jozefówká-tól Rachanie-ig épült töltésen meneteljen tovább és az utóbbi községtől északnyugatra fekvő, \diamond 280 magaslatra vonuljon és a csoportnak utána haladó zóme számára a Zwiartówek—Zwiartow-i magaslatok déli lejtőit foglalja el.

A parancs, azaz az előnyomulás megokolt volt, mert kevéssel azelőtt jelentette a 67. gyalogezred egy visszatért tisztí hírszerzőjéről, hogy a \triangle 265 magaslaton, amelyről épp most jött le, ellenségnek nyoma sincs, sőt amilyen messze onnan elláthatott, semmit se észlelt. A járőr parancsnoka, egy had-

nagy, még azt is jelentette, hogy Rachanie füstölgő romhal-maz (amit egyébként messzelátóinkkal már megállapítottunk mi is) és hogy a lakosság vallomása szerint az ellenség az éjjel a Tyszowcze felé vivő országuúton vonult vissza.

Amikor délelőtt 10 óra 30 perc tájban a vadászszászlóalj közvetlen Rachaine előtt volt, Farkas alezredes következőképpen intézkedett: „Saját helyzetünket és az ellenség helyzetét már ismertettem. A 2. század (Schlesinger szds.) széles arc-vonalban nyomul a \triangle 265 magaslaton át Zwiartówek felé. A tulsó lejtőn, a völgy előtt és a Zwiartówek-től délre eső majortól keletre kb. 1000 lépésnyire álljon meg, ássa be magát; Wozuczyn irányában pedig felderítést eszközöljön. A 3. század (Prokupek szds.) Rachanie-n, \diamond 246-on át a Zwiartówek-től délre levő majorig nyomuljon. Ez a század küldjön ki egy tisztí hírszerzőjárórt Zwiartówek-en keresztül észak felé. Ez a járőr lehetőleg a következő völgyig nyomuljon előre. A 4. (Karojlović) század Rachanien, \diamond 280-on át a Zwiartów-i erdőkerülőház magasságáig megy, a 3. és 4. század az elért vonalban ugyancsak beássa magát, utóbbi az erdőkerülőház és major közötti lejtőn.³ A 4. század Zwiartów irányában derít fel. Az 1. század és a géppuskás-osztag, mint tartalék, a majortól délnyugatra levő erdőben marad. Az 1. század fenntartja az összeköttetést az elől levő három századdal és a nyugat felé az 53. dandárral. A lövészeres állatok a tartalék mögött az erdőben maradnak. A lövészeres oszlop és a kötözőhely a Rachanie-i kastélyhoz vonul. A zászlóaljparanesnokság a tartaléknál tartózkodik.“

A századok körülbelül 11 órára elérték a kijelölt vonalakat, egy órával később már kissé kezdetleges lövészárkokban feküdtek az emberek. Ellenség nem mutatkozván, itt ezen a lejtőn, nagy hőségben, pihenés következett. A holtrafáradt legénység csakhamar mély álomba merült. A Gondviselés is belátással volt, mert bizony délután 6 óráig az egész szakaszon egyetlen lövés se dördült el.

Tőlünk keletre, a 15. hadosztálynál nem volt ilyen nyugalom. Az oroszok megtámadták vonatát s a hadosztály hátul levő zászlóaljaival heves küzdelmet vívtak. De nyugatról is hallottuk a tüzéség harcát; ez a 39. honvédhadosztálynál volt, mely az ismét előre tapogatózó ellenféllel összekerülvén, később gyalogsági harcokat is vívott.

Mint összekötő tiszt a dandárparanesnoknál voltam, így elég idő volt arra, hogy kellőleg körültekinthessek és tájékozódhassam. Jozefówka falueska utcáit úgyszólván eltorlaszolták az oroszok otthagytott lövészerkoesijai. Ezek, részben

³ 5. vázlat.

felborítva, nagy számban voltak láthatók, úgyszintén a szét-szórt lővész és felszerelési tárgyak is. Az ellenség igen gyors iramban vonulhatott éjjel vissza!

Délután a 17. vadászzászlóalj érkezett meg Jozefówkára. Ez a zászlóalj tulajdonképen az 50. dandár-, 25. hadosztály-, II. hadtesthez tartozott, de gyalogos kíséretcsapatként a Wittmann-lovashadtesthez osztották be. Ez a lovas hadtest azonban megszűnt (amint említettem, az oroszok a 10. lovas-hadosztályt teljesen szétverték), minélfogva a derék vadászok csatlakozást kerestek és találtak az útjukban levő első ép csapattestnél, az 54. dandárnál.

Azt a parancsot kaptam Sterz ezredestől, hogy a 17. vadászzászlóaljat, rövid (vízivásra szánt) pihenő után, a töltésen Rachanie-ig vezessem, majd ezen a községen keresztül a Tyszowcze felé vivő útra irányítsam. Maga a zászlóalj pedig azt a parancsot kapta, hogy az említett úton, a Woszuczyn—Michalów közötti mocsaras lapályon át hatoljon előre. Az országútnak és a \diamond 250-től \diamond 276-ra (Woszuczyn-től északra) menő dűlőútnak keresztezésénél pedig előrsi állást foglaljon el. A dandárparancsnok pedig a 29. vadászzászlóaljnak adott parancsát odamódosította, hogy ez a zászlóalj a Woszuczyn-től északra levő \diamond 276-ra vonuljon és ott foglaljon el előrsi állást, arccal észak felé. Ezzel az intézkedéssel a két vadászzászlóalj arra volt hivatva, hogy a Sterz-csoport éjjeli nyugalmaát biztosítsa. A két vadászzászlóaljat elválasztó pont a \diamond 256 volt a Rachanie—Tyszowcze országúttól 1 km-re nyugatra. Ezen magaslat megszállása még a 29. zászlóalj feladata volt. A Sterz-csoport zöme a \triangle 265 körül tartózkodott.

Mindenesetre véletlen volt, de még később is gyakran megtörtént, hogy a vadászoknak kellett kemény napközi fáradalmak után a gyalogság nyugalmaát biztosítani.

Rachanie-ben a szerző saját zászlóaljának segédtisztjével, Grohs főhadnaggyal találkozott, ki a 27. hadosztályparancsnokságtól jött az eligazítással. A 17. vadászzászlóalj útbaigazítása után Grohs főhadnaggyal együtt lovagoltunk zászlóaljunkhoz. Először a zwiartóweki majortól délnyugatra levő erdőhöz mentünk. Itt kellett volna lennie a zászlóaljparancsnokságnak, de bizony az egész tájon nem láttunk egyetlen vadászt se. Az elhagyott lövészárkok és egyéb nyomok azt bizonyították, hogy a zászlóalj itt *volt*. Zwiartówek egynéhány lakosa pedig azt mondotta, hogy egy csapat, kb. 6 óraker délután, a Woszuczyn-től északra levő magaslatra vonult.

Mi tehát Zwiartówek—Kozia Wolá—Woszuczyn (kastély) falukon keresztül előre lovagoltunk és a zászlóaljat kb. 7 óraker valóban megtaláltuk a \diamond 276-os magaslaton, Woszuczyn-

tól északra. Körülbelül egy órája volt már ott, de hogy ki irányította erre a helyre, nem tudtam meg soha. Farkas alezredes éppen kiadta volt utasításait a meghálásra, biztosításra és felderítésre, melyeket azonban a Grohs főhadnagy által hozott eligazítás, tehát a 27. hadosztály parancsa, teljesen megmásított és feleslegessé tett.

Ez a parancs röviden azt tartalmazta, hogy a 29. és 17. vadászszázlój a \triangle 265 magaslat közelében háljon. Később részletesebben fogok róla megemlékezni.

Azokat az okokat, amelyek a röviden említett parancs kiadását szükségessé tették, nem ismertük. Amíg a zászlóaljparancsnok az eligazítást olvasta és a teendőkön gondolkodott, a \diamond 276-on levő vadászok egy ott talált orosz mozgókonyha körül foglalatostokdakt. A zászlóalj konyháit reggel 4 óra óta nem látták.

A szegény zászlóalj tehát ismét, éppúgy mint előzőleg, igen kellemetlen éjjelre számíthatott.

Felriasztása 7 h 15-kor történt, azután Woszuczyn-en keresztül az ettől 1 km-nyire, az országút mentén levő malomhoz menetelt.

Woszuczyn, különösen a kastély, egy nagy orosz tábori kórháznak adott helyet és százával feküdtek itt a sebesült orosz katonák, kiket az ellenfél a gyors visszavonuláskor, előző éjjel, egyszerűen otthagytott. Minden ház ki volt világítva, természetesen eszükbe se jutott a vadászoknak, hogy sebesült ellenfelükön bosszút álljanak. A hosszú háború alatt ellenségeink közül egyesek ennek éppen az ellenkezőjét cselekedték.

Már este 8 órakor egész sötét volt, mire a zászlóalj első százada (a 4. szzd.) az említett malmot elérte. A legénység annyira ki volt fáradva, hogy a zászlóalj az 5. vázlat szerinti helyzetben az út mentén egyszerűen lefeküdt és néhány perc múlva már mélyen aludt. Csupán a zászlóaljtörzs és az öt alosztályparancsnok virrasztott a malomnál. A 4. század azt a parancsot kapta, hogy önként vállalkozókból egy felderítő-járórt állítson össze. A szerző irányította ezt a Vajna hadnagy parancsnoksága alatt álló járórt a \triangle 265-re, azzal a parancsal, hogy az ott tartózkodó Sterz ezredesnek jelentést tegyen, további utsításokat kérjen és végül a zászlóaljnak a biztosító övön való áthaladását megkönnyítse.

Körülbelül 9 órakor este néhány koci közeledését hallottuk Siemnice irányából. Rövid idővel később egy tűzer szakaszvezető jelentkezett Farkas alezredesnél, mondván, hogy az a néhány koci egyetlen maradványa a 15. hadosztály lövészertelepének, melyet az oroszok, a hadosztály vonatával egyetemben, mai napon Hopkie—Wolka—Pukarzówska táján

megtámadtak és szétverték. Kérdezte, hogy helyes í-t-on van-e Rachanie felé, majd elkezdett sírni. Igenlő válaszunkra a kis oszlop folytatta útját, mi pedig azzal a tudattal és gondolat-tal maradtunk helyünkön, hogy valószínűleg a VI. hadtest jobbszárnyán az egyedüli ép és fegyverfogható csapat vagyunk.

Vajna hadnagy 10 óra körül érkezett vissza a járőrrel és kissé feldúlva jelentette, hogy a \triangle 265 körül levő előőrseink feltartóztatták és mivel nem tudták az ismertető jeleket (amelyekre azonban a legénységet naponta betanították), tüzeltek rájuk. Az se használt, hogy tótul, mint a 29-es vadászok, akarták magukat megismertetni. A járőrnek csak nehezen sikerült, egy tereprészen hason kúszva, veszteségek nélkül visszatérnie.

Farkas alezredes erre azt határozta, hogy az egész zászló-aljjal egy oszlopban a \triangle 265-re menetel, már azért is, mert minden pillanatban várható volt a 17. vadászzászlóalj ide-érkezése, ami a sötétségben zavart idézhetett volna elő. Nagy fáradtságba került a legénységet talpraállítani. Mindamellet 10 h 30-kor megindult a zászlóalj a magaslat felé, élén a 4. századdal.

A szerző egy vakmerő és elszánt gyetvai fiút rendelt maga mellé és 2—300 lépésnyire a csapat előtt haladt. A zászló-alj úgy menetelt a sötétségben, hogy az egyes századok egymásután igen szorosan tömörültek és az élen haladókkal 5 lépésenkint, kis járőrökkel tartották fenn az összeköttetést. A \triangle 265 közelében a csapat élét egy egész előőr, lövésre-készen tartott fegyverrel, állította meg, de az ismertető jelek szabályos megadása és azon kijelentés után, hogy „krajani“ — földiek vagyunk Losoncól, parancsnokuk, egy 67-es altiszt, tovább bocsátott, sőt 2 emberét vezetőül adta mellénk.

Tovább menvén nyugat felé, elhaladtunk a 67. ezred III. zászlóalja mellett és a \triangle 265 magaslatán, tömegállás-ban, éjjeli pihenőre tértünk. Ezen a napon immár harmad-szor tettük ezt meg, de az annyira szükséges nyugalom-még se köszöntött be egyhamar. A 67. gyalogezred, illetve annak géppuskás osztagai a málháslovakat, úgy látszik kellő felügyelet nélkül, lazán levert cövekekhez kötötték. Egyik-másik nyugtalanabb állat elszabadult, botorkált, majd vad futásnak eredt, csakhamar megvadultak az összes álla-tok és magukat kiszabadítva, ide-oda vágattak. A követ-kező pillanatban már eszeveszett zűrzavar keletkezett, valaki elkiáltotta magát, hogy „kozákok“, mire a vak sötét-ségben most már lövöldözni kezdett a legénység. Csak néhány hidegvérű tiszt legerélyesebb közbelépése tudott rendet teremteni. Néhány pere múlva nem hallatszott már lövés, az.

állatokat lassan elfogták, de éjjél mégis elmúlt volt, mire a nyugalom teljesen helyreállott.

A zászlóalj 27-én nem volt ütközetben, de a reggel 5 óra 15 perctől éjjélig tartó menet, az azzal járó biztosítás és a járőrök tevékenysége, az egész zászlóaljat, mely 26 óra óta meleg étel nélkül volt már, teljesen kimerítette.

Egy igen elszomorító hírt is kaptunk, azt, hogy az 54. dandárhoz beosztott Lengyel főhadnagy, az éjjeli zűrzavar hallatára, abban a hitben, hogy az oroszok csakugyan megtámadták a Sterz-csoportot, izgatottságának tetőpontján öngyilkosságot követett el.

Az elmondottak a 29. zászlóalj valóságos ténykedését vázolják ezen a napon.

A jelentések, melyeket Sterz ezredes és a 27. hadosztály parancsnoksága ezen a napon előjáróiknak elküldöttek, illetve adtak, a következők:

„27. hadosztály a VI. hadtestnek (amelyhez 7 óra 15 perckor délután érkezett). A 27. hadosztály harc nélkül elérte a Werachaine-től északra levő magaslatokat. (95/16 op. szám).“

Ez a jelentés megfelelt a valóságnak, csak hogy a nevezett magaslatokon a csapatok már reggel 7 órakor ott voltak, amiről a VI. hadtest csak 12 órával később értesült.

Továbbá: 126 Op. sz. VIII. 27-én 6 óra 35. perc. 27. hadosztály VI. hadtestnek, Tomaszów. — 1. A Sterz-csoport hareszerű biztosítással azt a területet bírja, mely Jozefówka (bezárólag) — \triangle 265 — major Zwiartówek-től délre egészen a Zwiartówek-től délnyugatra levő mélyedésig (ezt kizárólag) terjed. Mint biztosítócsapat Rachanie-be kerül a 17. és 29. vadászzászlóalj, valamint a hadosztályparancsnokság. — Az Urbarz-csoport a vele szemben álló ellenséget visszaszorítja és a Sterz-csoporthoz *csatlakozva*, a mélyedéstől (ezt bezárólag) a magaslatokon át — \triangle 275 — és tovább nyugatra, egész a sieleci kastélyig (ezt bezárólag) terjedő vonalban hál. Zwiartów-ba 2 zászlóalj kerül. — 2. A csapatok zöme táborozik és *minden oldalról* biztosítja magát éjjeli meglepetések, valamint lovastámadások ellen. (!) — 3. Az állások műszakilag lehető legjobban megerősítendők. — 4. Urbarz tábornok Zwiartów-ban, Sterz ezredes Rachanie-ben tartózkodik. — 5. Bolberitz ezredes, a 85. gyalogezred három zászlóalja Rachanie, Werachanie, Pawlówka és Jozefówka községekben hál stb.“ Ezekből a jelentésekből kitűnik, hogy a hadosztályparancsnokságnak halvány sejtelme se volt, hogy a 85. ezred egy zászlóalja a jelentés idejében, jobban mondva már órákkal azelőtt Zwiartów-ban volt. Alig készült el ez a jelentés, melyet a csapatok parancs-

ként kaptak s máris a következő *utóiratot* fűzték hozzá, mely az előző pontokban felsoroltakat alaposan megváltoztatta: „Tekintettel a harci viszonyokra, az Urbarz-csoport azt a magaslati vonalat tartja megszállva és erősíti meg, mely Werachanie-től északra, egészen a Rachanie—Zwiartów-i útig (ezt beleértve) húzódik, míg a Sterz-csoport csatlakozva, a \odot 280 (Rachanie-től északnyugatra) — \triangle 265 — vonalat továbbiakban lekanyarítva, egész Jozefówka-tól keletre tartja megfelelően megerősítve. Urbarz tábornok csoportjánál hál.“

Ez volt az az írásbeli eligazítás, melyet már előzőleg röviden említettem, mint azt a parancsot, melyet Grohs főhadnagy segédtsízt hozott a zászlóaljhoz. Az *utóirat* sem említi fel a 85. gyalogezrednek azt a zászlóaljját, mely Zwiartów-ban volt.

Es ez volt egyúttal a hadosztályparancsnokság jelentése a VI. hadtestnek 6 óra 35 perckor délután, mely jelentésnek a közben történtek eléje vágtak.

Az *utóiratból* látható, hogy a csapatok 3 km-el délebb vonalon álltak, mint tervezték.

A Sterz-csoport helyzetvázlata 27-én este, melyet a hadosztálynak beküldött, az 5. vázlatban pontozott vonallal van feltüntetve. Ebből a vázlatból kitűnik, hogy a helyzet mennyire hamisan lett lerajzolva, mert a 67. ezred III. zászlóalja legalább 2 km-nyire nyugatra volt és nem közvetlenül a Woszuczyn-tól délre levő hídnál. Azonkívül a helyzetvázlat még csak fel sem tünteti a 17. és 29. vadászzászlóalját, ámber ezek is a csoporthoz tartoztak.

*

Mindezekből kitűnik, hogy a 27. hadosztály parancsnoksága egészen délután 6 óra 35 percig hamis feltevések alapján intézkedett.

Augusztus 28.

Ez a nap volt a harcok sorsára a legfontosabb.⁴ A hadsereg főparancsnokság a XIV. hadtestet a 3. hadsereg alá rendelte; ezzel a VI. hadtest szárnyhadtest lett.

A IV. hadseregparancsnokság megparancsolta a VI. hadtestnek, hogy a birtokában lévő területet igyekezzék megtartani, mert nagyobb ellenséges erő előnyomulását jelentették.

A VI. hadtestparancsnokság csak délelőtt 8 óra 30 perc-

⁴ *Auffenberg-Komarów*, 298. oldal, 5. bekezdés.

kor intézkedett a következő parancsban: „A VI. hadtesnek a megparancsolt vonalat [Tarnawatka—Rachanie—Hopkie] addig kell tartania, amíg József Ferdinánd főherceg csoportja és a XVII. hadtest bele nem avatkozik. — A 39. honvédhadosztály a 27. hadosztály bal szárnya mögé kerül. — 96/1 és 96/2 Op. szám.“

A 27. hadosztály parancsnoksága, az éjjeli észnélküli zavar után, egyelőre nem volt megtalálható, tőle legalább semmi parancs sem érkezett.

Az igen kellemetlenül töltött éjjel után 4 órakor reggel heves ágyúszó keltette fel a \triangle 265 körül lenyugodott csapatokat. Az ágyúzás moraja keletről hallatszott. Közben megérkeztek a mozgókonyhák Rachanie-ből úgy, hogy az emberek végre meleg ételhez jutottak, melyet amúgy is elég soká nélkülöztek. A zűrzavar nagy rendetlenséget okozott a zászlóaljnál; a fokozódó ágyúdörgés gyors cselekvésre intett. A tisztek hamarosan rendet teremtettek, mindazonáltal a zászlóaljnak kb. 50 embere hiányzott, kik azonban később, Rachanie-ben, kisebb csoportokban megkerültek.

A növekedő világosságnál tudtuk csak megállapítani, hogy az éjjeli lövöldözés következtében nemcsak állatok, de emberek, főleg a 67. ezredbeliek, is megsebesültek. Érzékeny veszteség volt Lengyel főhadnagy halála.

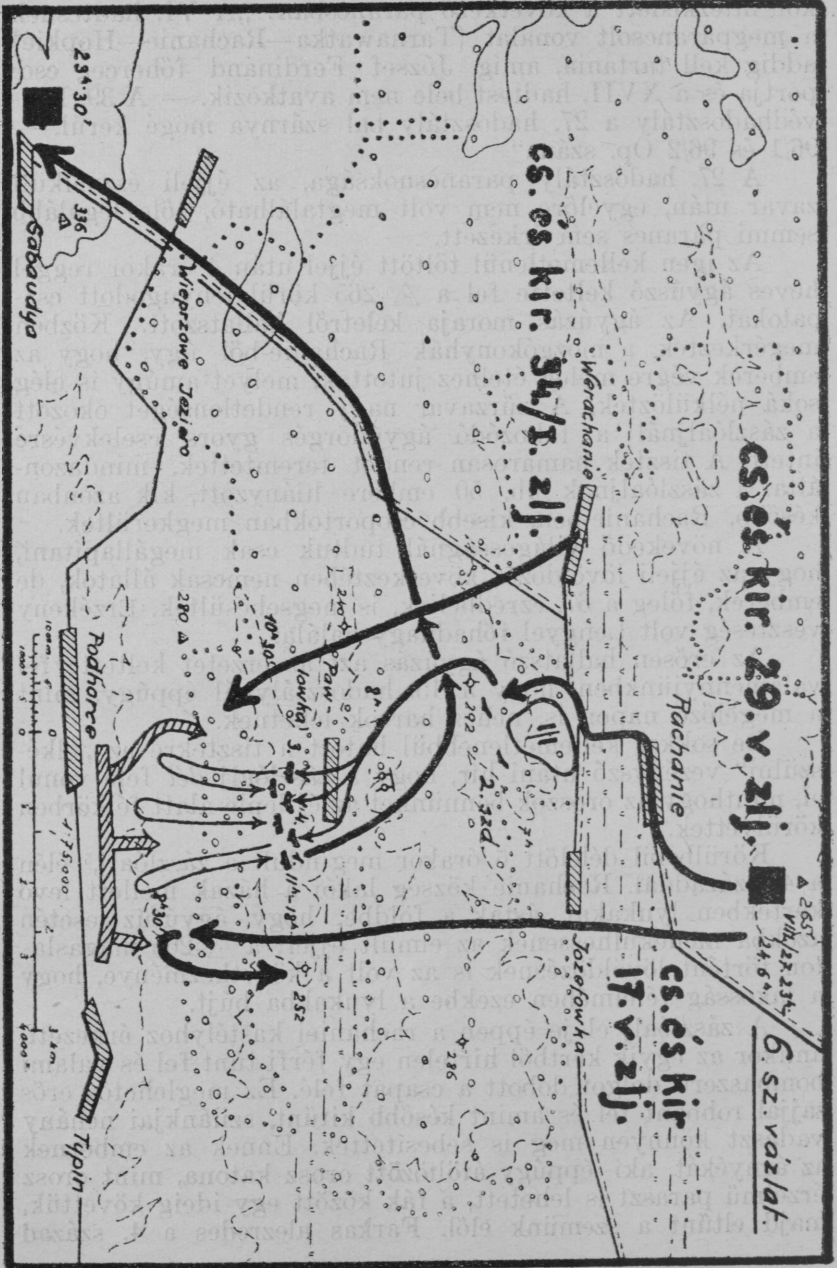
Az erősen hallatszó ágyúzás azt az érzetet keltette fel valamennyiünkben, hogy a 15. hadosztálynál éppúgy, mint a megelőző napon is, nehéz harcok lehetnek.

De sokkal kellemetlenebbül hatott a tisztekre az „elkészülni“ vezényszó utáni hír, hogy a zászlóalj *dél* felé vonul el, minthogy az oroszok bennünket az éj leple alatt félkörben körülvettek.

Körülbelül délelőtt 6 órakor megindult a zászlóalj,⁵ élén a 4. századdal. Rachanie község lakói a házak mellett levő kertekben lyukakat ástak a földbe, hogy ágyútűz esetén azokba menekülhessenek az elmúlt éjjel; a \triangle 265 magaslaton történt lövöldözésnek is az volt a következménye, hogy a lakosság félelmében ezekbe a lyukakba bújt.

A zászlóalj eleje éppen a rachaniei kastélyhoz érkezett, amikor az egyik kertből hirtelen egy férfi tűnt fel és valami bombaszerű dolgot dobott a csapat felé. Ez meglehetősen erős zajjal robbant fel és amint később kitűnt, szilánkjai néhány vadászt könnyen meg is sebesítettek. Ennek az embernek az árnyékát, aki éppúgy átöltözött orosz katona, mint orosz érzelmű paraszt is lehetett, a fák között egy ideig követtük, majd eltűnt a szemünk elől. Farkas alezredes a 4. század

⁵ Lásd a 6. sz. vázlatot.

embereiből rögtön őrzőjáratokat rendelt ki azzal a parancssal, hogy a közelben levő lyukakat vizsgálják át, különösen abban a kertben, melyben azt az embert utoljára látták. Ha az ott levő lyukból felszólításra nem jönne elő, lőjjenek. Az őrzőjárat a tettest ugyan nem találta meg, de hogy fegyvereit használta, azt hallottuk. Elvégre az aljas tett valamiképp rögtöni büntetést követelt, még úgy is, ha ez a büntetés 1—2 ártatlan lakost ért.

A zászlóaljzat közvetlenül követte a hadosztály tüzérsége, mely a Rachanie feletti magaslatról jött, hogy új állásba menjen a Werachanie-től délkeletre levő \odot 292 magaslaton. Megadott főtüzelő iránya Dél volt.

A vadászszászlóalj lassan ugyanerre a magaslatra mentelt. 2. századát a tüzéségnél fedezetkép hagyta.

Az oroszoknak augusztus 26-án ezen a magaslaton kötözőhelyük volt; vagy 50 sebesült még mindig itt feküdt.

A zászlóalj további útjában rémes látványt nyújtó terepen haladt. Ez Pawlówká-tól nyugatra volt. Százával feküdtek itt a hullák, legtöbbjük orosz volt, de azért sok volt a 67. és 85. gyalogezredbelieké is. Augusztus 26-án estek el ezek, amikor a \odot 292 magaslatért harcoltak. A már harmadnapja temetetlen hullák borzalmas bűzt terjesztettek.

Pawlówkában a legtöbb ház földig leégett, csupán kéményeik meredtek jelként a magasba. Mindenütt fegyverek, lövészerkek és felszerelési tárgyak hevertek, néhány orosz gépfegyvert is láttunk.

Délelőtt 8 óra körül Pawlówkában kaptuk a parancsot, hogy támadást intézzünk a községtől 1 km-nyire délre levő erdő ellen. Ez a támadás a 29. vadászszászlóalj minden emberének bizonyára örökké emlékezetében marad. A legénység lerakta a bornyút, a zászlóalj gyorsan, egy vonalba állott és a hatodik vázlat szerint ment előre.

Az arcvonal előtt 50 lépésnyire 12 századkürtös haladt, a 4. század előtt Farkas alezredes, mellette a segédtsízi és a zászlóaljkürtös, utána a századparancsnokok egy vonalban, ezek mögött a 12 szakaszparancsnok, valamennyien kivont karddal. Mögöttük széles, széthúzott rajvonalba a legénység szuronyos fegyverrel.

A zászlóaljkürtös rohamra fújt, ezt a jelet a többi 12 kürtös egészen az erdő széléig szüntelenül ismételte. A kb. 1 km-nyi távolságot, a községtől az erdő széléig gyorslépésben és egy menetben, rövid néhány perc alatt tette meg a zászlóalj. Hogyha abban az erdőben csak egy ellenséges géppuskásosztág van, akkor a vadászok közül alig jutott volna csak egy is épen az erdő széléhez.

A szerencse kedvezett, mert a megrohant erdőben nem volt ellenség!

Lehetetlen elképzelni, hogy minő gondolatok járták át annak a 700 férfinak agyát a roham tartama alatt. Feltétlenül helytelen eljárás volt, tüzelés nélkül, tüzérési előkészület, illetőleg segély nélkül így cselekedni, de a tett bátorságra vallott és a vadászok régi harcra szellemét mutatta.

Alig hatoltunk az erdőbe, a 85. gyalogezred egy géppuskásosztágra bukkantunk, mely zászlóaljától elmaradt és meglapulva szemlélte a mi rohamunkat.

A 29. vadászzászlóaljhoz hasonlóan nyomultak a keletre levő 17-es vadászok előre.

Az erdő déli széléig kiküldött járőrök az ellenséget nem látták. Hiába volt a szép támadás és roham, a zászlóalj az erdőt harc nélkül elérte és annak déli szélét megszállotta.

Önként jelentkező gyetvai legényekből hírszerző járőrök indultak azzal a feladattal, hogy Podhorce községig hatoljanak. Ezek révén csakhamar megtudta a parancsnok, hogy Podhorce-ben ellenséges gyalogság van, Kol. Podhorce körül pedig az ellenség tüzérési áll.

Délelőtt 8 h 30 körül erős ágyútüzelés érte a zászlóaljat. A kürtösök rohamra fúvása és járőreink, felkeltették az ellenség felderítésére kiküldött embereinek figyelmét. A következő eredmény az volt, hogy az erdőt srappelltüzbe fogták.

Saját tüzérsegiünk, mely a \diamond 292-ön állott, abban a hitben, hogy az erdőben oroszok vannak — ugyancsak ide lőtt. A srappellek robbanása, a fákat érő szilánkok és golyók, a töredező és recsegő ágak azt a benyomást keltették az erdőben tartózkodó zászlóaljnál, mintha a pokolba került volna. Meg is hozta az eredményt, amennyiben a három század meglehetősen veszteség után kénytelen volt parancsra fokozatosan elhagyni az erdőt. Elsőnek az 1., azután a 3. és végül a 4. század vonult vissza egész feleútig Pawlówka és az erdő között. A 17. vadászzászlóalj a \diamond 252 magaslattig vonult vissza. Ezen a helyen mind a két zászlóalj beásta magát. A 85. ezred géppuskásosztagát ezredéhez küldöttük vissza.

Délelőtt 10 óra lehetett, mire a zászlóalj előbb említett állását elfoglalta. Miután a szerző látta, hogy tüzérsegiünk az erdőt még mindig tűzben tartja, anélkül, hogy abban ellenség volna — elhatározta, hogy a zászlóaljparancsnok engedélyével felvilágosítja a tüzérseget. Tudta, hogy a \diamond 292-ön van a 16. tábori ágyúezred I. osztálya Maresch őrnagy és a 6. tábori tarackosezred II. osztálya Wawrowszky őrnagy parancsnoksága alatt, kiket személyesen ismert.

Farkas alezredes nemcsak készséggel megadta engedélyét, hanem még szép arabslovát is felajánlotta. A szerző ezen

a lovon csakhamar elérte a \diamond 292 magasslatot. Az út egy része Pawlówká-tól északra az ellenség által belátott terepen vitt át, s természetesen srappelltűzben állott.

Időközben azonban az ellenség követett bennünket és elérte a Pawlówkához legközelebb eső erdő szélét. A tüzéség észrevette ezt és ágyútűzét fokozottabb mértékben irányította az erdőre, illetve az erdő szélén fel-felbukkanó ellenségre.

Körülbelül d. e. 10 h 30-kor a 34. gyalogezrednek I. zászlóalja, az ezred régi zászlaját magasan lobogtatva, rohamot intézett az oroszok ellen, akik már előnyomulóban voltak, hogy a 29. vadásszázalaj jobb szárnyát körül fogják. A rohamnak igen szép eredménye volt, kb. 200 orosz megadta magát, a többi holtan vagy súlyosan sebesülve feküdt az erdőben. Közben 11 óra lett.

A nap igen forrón sütött. A keletről hallatszó ágyúzás szünőben volt.

Ebben az időben a \diamond 292-ről láttuk már saját gyalogságunkat, amint kisebb-nagyobb csoportokban Michalów és Grodyslawice irányából Werachanie—Rachanie felé haladt. Nemsokára megtudtuk, hogy ezek a csapatok a teljesen szétvert 15. hadosztálynak részei voltak. Ezt a szerencsétlen hadosztályt az oroszok reggel 3 óra 30 perc körül támadták meg Pukarzów—Wolka Pukarzów körül. Erről később még röviden beszámolok.

A kellő biztosításban levő két vadásszázalajnak egész délután 5 óráig nyugalma volt, melyre a legénység — véleményem szerint — igen rászorult. Az emberek a harmadik, úgyszólván nyugalom- és alvás nélküli éjszaka után, már annyira ki voltak merülve, hogy harképességük igen kérdéses volt.

A szerző még a \diamond 292-ön volt (délelőtt 11 óra körül), amidőn a két dandárparancsnok, Urbarz tábornok és Sterz ezredes ott időzött, arról tanácskozáva, hogy mitevők legyenek, mert a 27. hadosztály parancsnoksága nem volt található. Mikor a szerző indulóban volt, hogy zászlóaljához visszamenjen, a két dandárparancsnoktól a következő parancsot kapta: „Százados úr egy huszártörzsjárőrrel és két lovas tábori csendőrrel az innét délnyugat felé vivő úton az erdészlakig, onnan a \diamond 299-ön (Wieprzowe Jezioro) át a \triangle 336 pontik, Sabaudya-tól északkeletre lovagol. Állapítsa meg: 1. hogy az erdőn áthaladó út mentes-e ellenségtől; 2. hogy a \triangle 336 magasslatot nem szállották-e meg az oroszok. Továbbá lovagoljon a VI. hadtestparancsnoksághoz Tomaszówba és jelentse a 27. hadosztály helyzetét, mivel a hadtesthez semmi egyéb összeköttetésünk nincs“.

Miután a szerző még arra kérte az urakat, hogy erről az

utasításról értesítsék Farkas alezredest, délelőtt 11 óra 30 perckor kellő biztosítással elindult.

Az út, az erdőn keresztül is, ellenségtől mentes volt, éppúgy a \diamond 336 magaslat; a hadtestparancsnokságnál pedig igen örültek, hogy végre biztos jelentéseket kaptak.

A VI. hadtest naplójában augusztus 28-áról többek között ezt olvashatjuk: „1 óra délután. A 27. hadosztály helyzetjelentése délelőtt 11 órától. — A hadosztály a Rachanie-től északra és délre levő magaslatokon tartózkodik. A 15. hadosztály részei Werachanie mellett gyülekeznek (96/21. Op. sz.). Ez volt az első hiteles jelentés, amely a 27. hadosztály helyzetéről megnyugtató felvilágosítást adott.“

„1^h 30 délután. — A Werachanie-i telefonállomás jelentése szerint a 27. hadosztály parancsnoksága még a Werachanie-től *északnyugatra* eső magaslaton van. Közvetlen telefonösszeköttetés nincs.“

Délután 2 óra lehetett, amikor egy ökrösszekéren dr. Bardolff ezredes-dandárparancsnok egy törzstiszt kíséretében megérkezett Tomaszówba, kitől a VI. hadtest hiteles jelentéseket kapott a 15. hadosztálynál és a Pukarzów körül történekről.

A szerző délután 4^h 30-kor érkezett a \diamond 292-re vissza, ahol a helyzet teljesen változatlan volt. Néha-néha egy-egy ágyú-lövés törte meg a csendet.

Kb. 5^h 30 lehetett, midőn az egész lovastörzsszakasz kíséretében megjelent a 27. hadosztályparancsnokság, nagy port felverve a \diamond 292 tetején. Az orosz tűzéréség ezt észrevette, mert alig múlt el néhány pere és lecsaptak az első lövedékek, mely körülmény a hadosztályparancsnokságot gyors elvonulásra készítette. A hadosztályparancsnokság az óvatosság legegyszerűbb szabályai ellen vétett akkor, amikor lóháton és nagyobb csoportban mutatta magát az ellenfél előtt. A háború további folyamán sok felsőbb parancsnokság az ellenkező végletekig ment, amennyiben sok kilométerrel maradt az arcvonal mögött és abban igen ritkán jelent meg. A hadosztályparancsnok jelenlétének okát csak később tudtuk meg.

A 27. hadosztályparancsnokság délután 2 órakor a \diamond 284 magaslaton volt Rachanie-től északnyugatra és ebben az időben olyan értelmű írásbeli parancsot adott ki, hogy a hadosztály csapatai a Tarnawatká-tól délnyugatra levő körletbe kerüljenek.

Ezt a rendelkezését azonban 4^h 27-kor teljesen megmáskosította. A hadosztálynak a Tomaszów-tól közvetlen északkeletre levő körletbe kellett volna jutnia és valószínű, hogy a hadosztályparancsnok, mielőtt az erre vonatkozó parancsait kiadta, személyesen óhajtott a jó kilátást nyújtó \diamond 292-ről a terepet áttekinteni és a helyzetet megítélni.

A csapatok igen rövid parancsot kaptak, t. i. ezt: „A Sterz-csoport (54. gyalogdandár) Tomaszów-felé menetel. A csapatok sorrendje: tüzéség, 67. gyalogezred, utóvéd a 17. és 29. vadászzászlóalj.“

Itt megemlítem, hogy a zászlóalj vonata, egészen természetesen, már kora reggel nyugati irányba küldetett, mert a déli irányú mozdulatok mutatták, hogy a hadosztály jobb szárnyát (keletről) az ellenség átkarolta. A további következménye a vonat elküldésének az volt, hogy a zászlóalj biztosra vehette, hogy ezen a napon meleg ételt egyelőre nem lát.

A zászlóalj délután 6 órakor abban a sorrendben indult el, amelyben Pawlówká-tól délre állott: 3., 4. század, géppuskás-osztag és 1. század. Útirány a \diamond 292 volt, ahol a 2. század csatlakozott hozzánk. (Tüzér fedezet volt.) A 17. vadászzászlóalj a csapat végén haladt.

Már erősen sötétedett, mikor a zászlóalj a vadászlakot elérte (\diamond 292-től délnyugatra). Az út igen homokos volt. A hátul menetelő 17. vadászzászlóaljnál ekkor néhány lövés dördült el és megint hallatszott az a bizonyos kiáltás: „kozákok“. A tisztek legerélyesebb beavatkozása folytán sikerült az erősebb zavart elkerülni. Kítűnt ugyanis, hogy egy a legvégén lovagoló huszárjárórt vélték ellenségnek.

Sabaudya-ba a vadászzászlóalj éjjeltájt érkezett meg. Ez egy kis telep Tomaszow-tól északkeletre.

A holtrafáradt legénységet alig helyezték el a tisztek némi táborszerű alakulatban, máris mély álomba merült. A közben beérkezett mozgókonyhák főztjére senki sem volt kíváncsi.

Azt, hogy melyik csapat, milyen irányban és egyáltalán biztosította-e a vadászzászlóaljat, ezen az éjjelen senki se tudta. A kiadott intézkedés alapján később hallottuk, hogy a 25. gyalogezred végezte ezt a szolgálatot.

Így fejezte be az 54. dandár, illetőleg a 29. vadászzászlóalj ezt az emlékezetes napot.

A VI. hadtest naplójában ezen a napon nincs olyan jelentés megemlítve, melyet a 27. hadosztályparancsnokságtól kapott volna, ami annál érthetőbb, mert a hadosztály parancsnokságának tartózkodási helyét a csapatok egészen délután 3 óráig nem tudták.

Az előbb említettük, hogy a VI. hadtest csak 1^h délután értesült a szerző útján a 27. hadosztály valódi helyzetéről.

A 27. hadosztály parancsnoka, Gerstenberger altábornagy pedig 3 órakor délután azt jelenti, hogy a tomaszóvi magaslatoakra való visszavonulás lehetetlen és hogy az a *szándéka*, hogy Huta-Tarnawatkára vonul vissza (96/25 Op. sz.). (A 4. hadseregparancsnokságtól érkezett ugyanis délután 1^h 30-kor

egy olyirányú parancs, hogy a VI. hadtest Tomaszów körül tartja magát.)

A 27. hadosztályparancsnokság azonban már délután 2 órakor, tehát egy órával korábban, adta ki parancsát⁶ a Tarnawatká-tól délkeletre eső körletbe való visszavonulásra. Délután 4^h 15-kor azt jelenti a 27. hadosztályparancsnokság a VI. hadtestnek, hogy Huta-felé vonul vissza, de 4^h 27-kor, tehát 12 perccel később, kiadja a csapatoknak azt a rendeletet, hogy a Tomaszów-i körletbe meneteljenek.

A parancsok ilyen igen ingadozó volta rendkívül furcsán hat és sajnos, semmikép sem válhatott a csapatok javára.⁷

Karojlović Oszkár.

⁶ Melyet azonban az 54. dandár csapatai nem kaptak meg, tehát nem is teljesítették.

⁷ A komaróvi csatát a 7. vázlat mutatja.